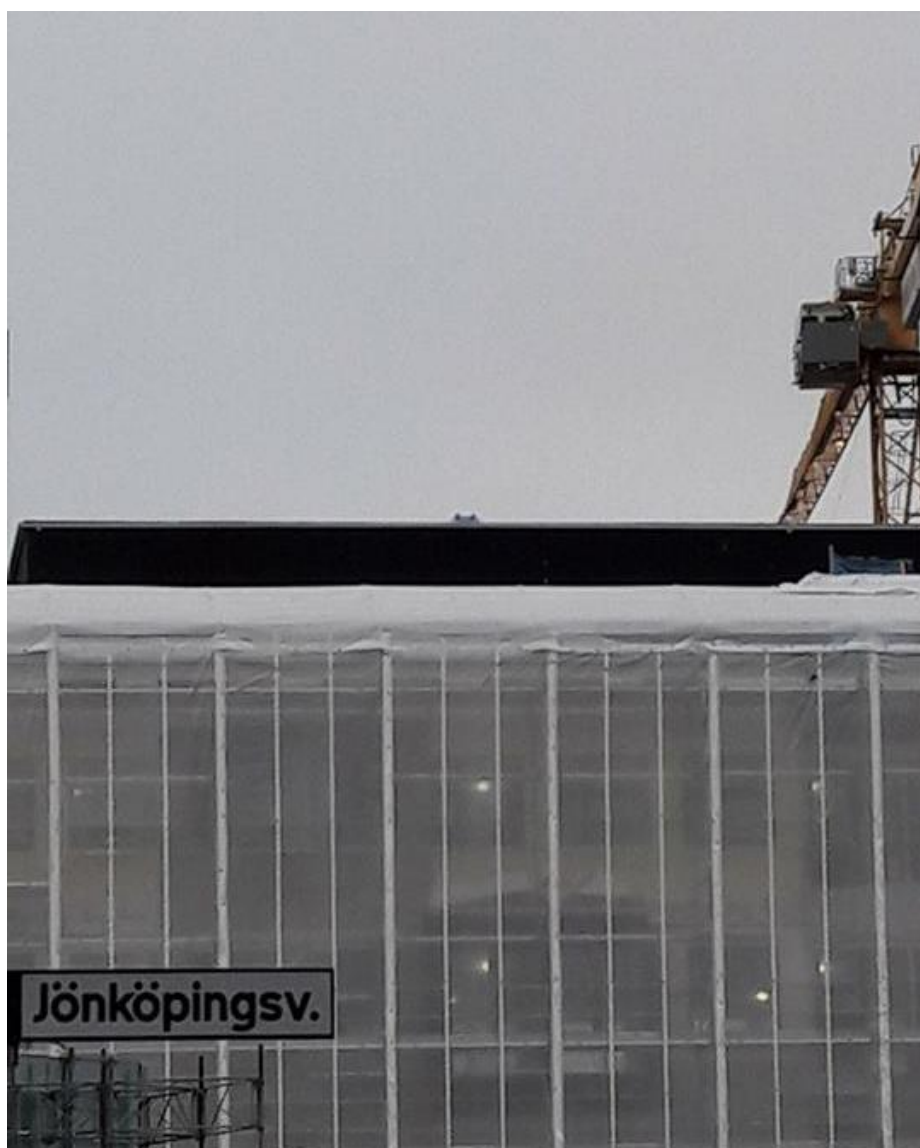

Redovisning av arbetet med Kemikalieplanen under 2016

**Kemikaliestrateg
Gudrun Bremle
Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen**

Sammanfattning

Kemikalieplanen antogs i augusti 2015 av kommunfullmäktige. Den gäller för tiden 2016-2018. Detta är en redogörelse för de saker som gjorts under år ett det vill säga under 2016 och i praktiken under hösten. Redovisningen följer kemikalieplanens upplägg och åtgärder.

Arbetet kom först ordentligt igång efter halvårsskiftet då kemikaliestrategen med placering på miljö och hälsoskyddskontoret var på plats och nyanställd miljöingenjör på tekniska kontorets fastighetsavdelning. Kemikaliestrategtjänsten tillsattes med projektledarens för projektet Giftfri miljö varvid arbetet kunde startas relativt omgående.

Under första halvåret, d.v.s. under hösten, har arbetet delvis varit att bygga upp hur arbetet ska göras, sätta rutiner och administration. Introduktion av ny miljöingenjör på fastighetavdelningen samt att få igång ett strukturerat arbete med materialval har tagit stor del av hösten.

Flera viktiga stora upphandlingar som är prioriterade för kemikalieplanen har genomförts under hösten där utvärdering av anbuden varit svårare och mer tidsödande än väntat.

Kemikaliekonferensen genomfördes i oktober och hade tema textil och gav en bra respons och genomslag i media. Kemikalieplanen och arbetet under denna har också presenterats i olika sammanhang både inom och utanför kommunen.

Ett nytt upphandlat kemikaliehanteringssystem har införts med utbildning och inlägg i systemet. Alla verksamheter är ännu inte inne men arbete pågår. Speciellt utbildningsförvaltningen har ett stort arbete få in alla inventerade produkter i alla enheter.

Bakgrund

Kemikalieplanen antogs i augusti 2015 av kommunfullmäktige. Den gäller för tiden 2016-2018. Detta är en redogörelse för de saker som gjorts under år ett det vill säga under 2016 och i praktiken sen halvårskiftet. Arbetet kom först ordentligt igång efter halvårsskiftet då kemikaliestrategen med placering på miljö och hälsoskyddskontoret var på plats och nyanställd miljöingenjör på tekniska kontorets fastighetsavdelning.

Mycket av första årets arbete har varit att övergripande sjösätta arbetet med planen. Att lägga upp arbetet, hur det ska administreras och följas samt utvärderas. En del av åtgärder var inlagda i Program för hållbar utveckling som åtgärder. Dessa åtgärder är i och med utgången av 2016 och starten inte kvar i PHU men följs vidare upp inom den ramen och rapporteras i Hållbarometern. Men för att få en mer detaljerad beskrivning av arbetet och en mindre personbunden kontinuitet har denna form av årlig rapport över arbetsuppgifter och resultatet valts.

Nedan presenteras vad som är gjort under de olika delarna och åtgärds punkterna i kemikalieplanen.

Övergripande stöd för kemikaliearbetet

1. Kemikalieråd

Enligt kemikalieplanen ska det finnas ett kemikalieråd som består av kemikaliestrategen, miljöingenjör på tekniska kontoret samt ansvarig på utbildningsförvaltningen där de sistnämnda båda ska avsätta ca 25% av sin tjänst för att gemensamt driva arbetet och bygga kompetens. Resterande 75% är att genomdriva kemikalieplansarbete i sin förvaltning.

Att tydligt formalisera detta kemikalieråd så som det beskrivs i kemikalieplanen har inte gjorts under året.

Miljöingenjören på fastighet har varit ny och kraften har fått läggas på att sätta in denna i arbetet. När det gäller frågor kring kemiska produkter så har tekniska kontorets miljösamordnare Marina Sahlstedt fortsatt drivit dessa frågor. I kemikalierådet behöver båda dessa delta men för olika frågor.

Utbildningsförvaltningen har inte bidragit tydligt men någon resurs och det är oklart hur det blir framöver.

Tanken att omformulera rådet har vuxit fram hos Kemikaliestrategen och miljösamordnaren på tk som är ansvarig för implementeringen av nya IT-verktyget. För att arbeta med kemikalierutinen behövs ansvariga på varje förvaltning. De som i dagsläget är ansvariga för IT-verktyget blir förslagsvis kemikaliesamordnare på förvaltningarna. Och et blir en form av utökat kemikalieråd. I huvudsak kommer arbetet att fokusera kemiska produkter och kemikalierutinen.

För de åtgärder som riktar sig även mot material och varors innehåll ligger ansvaret mest på Miljöledare Upphandling, Kemikaliestrateg, Miljöingenjör på fastighet TK och en ansvarig för Giftfri förskola/ skola på utbildningsförvaltningen. Denna konstellation blir då egentligen kemikalieråd. Men även en kontakt på de olika förvaltningarna kommer att vara nödvändigt för de här frågorna. Ett första möte för att presentera förslag på ett sådant ”utökat kemikalieråd” där nyckelpersoner som kan bli kemikaliesamordnare i förvaltningarna är kallade genomförs i januari 2017.

Hållbar hantering av kemiska produkter i kommunens verksamhet

2. IT-verktyg för kemiska produkter

Upphandling av nytt kemikaliehanteringssystem slutfördes under första delen av året efter ett förtjänstfullt arbete av miljösamordnaren på TK samt arbetsgrupp med upphandlare och miljöledare på upphandling samt representanter från utbildningsförvaltningen.

Under våren avslutades samarbetet med den tidigare leverantören Ecoonline. Överföringen till nytt upphandlat system Ichemistry från Intersolia gjordes under våren och efter sommaren är nu detta vårt nya system.

För att börja använda systemet så har ansvariga och användare i förvaltningarna erbjudits en dags introduktionsutbildning från Intersolia. Denna gavs vid två tillfällen i september för sammanlagt runt 30 personer. Dagen tog upp hur systemet fungerar, hur man söker produkter, inventerar in och hur man riskbedömer.

Flera verksamheter har dock inte haft några kemiska produkter inlagda i det förra systemet eller färdiga kemikalieförteckningar i filer för inläggning som nya leverantören i så fall skulle fört över inom upphandlade priset. Det kvarstår därmed en del inläggning och inventering av produkter innan vi har ett komplett system.

LÄGET INLÄGG

Tekniska kontoret har i princip fått in de flesta av sina verksamheter och produkter. Där har man redan med det tidigare systemet arbetat strukturerat och har flera ansvariga ut i verksamheterna som också ska uppdatera systemet efter hand och göra riskbedömningar.

Miljö- och hälsoskyddskontoret, Stadsbyggnadskontoret och stadskontoret har alla mycket få produkter och är därmed klara med sina inlägg. Räddningstjänsten är också klar. Kultur fritid har lagt in produkter för ca en fjärdedel av sina enheter.

Socialförvaltningen är en mycket stor förvaltningen med många enheter som behöver en kemikalieförteckning. Det är oklart om det genomförts någon inventering av

kemiska produkter på några enstaka enheter. Inte heller ett organisationsträd med enheter är inlagt. En övergripande lösning måste funderas på utifrån erfarenheten från utbildningsförvaltningen.

FALLET UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN

Utbildningsförvaltningen har många enheter och många produkter. Runt 30 000 positioner som man uppskattar är ca 8000 unika produkter ska läggas in. De har genomfört en imponerande inventering av alla verksamheter och har detta som Excell filer. Filerna uppdateras och förvaltas av Maggan Vild som arbetar på ED och brinner för frågan men som inte har ett stadigvarande uppdrag för detta. Säkerhetsstrategen Peder Björklund har varit drivande i arbetet men ersätts vid pensioneringen av arbetsmiljöingenjören Mats Sesö som inte har samma bakgrund och fokus för frågan. Det finns en bristande förståelse från ledningen om vikten av arbetet samt hur mycket tid det tar och att ett system inte löser frågan.

Det saknas en tydlig person som driver och sköter systemet och inventering åt utbildningsförvaltningen och som har detta mandat och tid tydligt avsatt i sin tjänst. På grund av missförstånd och på grund av ovan hann utbildningsförvaltningen bara få in ca 3900 positioner av de 30 000 vid inläggningen under avtalet för konverteringen.

För att hitta en väg framåt har kemikaliestrategen lagt en del tid och resurser på utbildningsförvaltningen. En efterbeställning på 10 000 positioner för inlägg av Intersolia har gjorts finansierad av kemikaliestrategens budget. Det har dock visats sig vara ett mycket stort jobb tillbaka på utbildningsförvaltningen att hitta vad det är för leverantör eller faktisk produkt då informationen i inventerade filer inte är tillräcklig. På skolornas laboratorier är problemet också att Intersolia efterfrågar artikelnummer på labbkem och att äldre labbkemikalier har leverantörer som inte finns. För alla frågor som kommer tillbaka måste Maggan kontakta någon på enheten som är inventerad alternativt efterforska själv. När det gäller alla frågor på labbkem har kemikaliestrategen och Maggan arbetat med att hitta ett pragmatiskt sätt att hantera det på och valt lämpliga SDB från motsvarande produkt.

I första hand har vi fokus på att få in de produkter som är inventerade. Men sedan gäller det att hitta en väg att hantera frågan på sikt i förvaltningen. Hur ska detta skötas, uppdateras, organiseras, ansvarsfördelas?

HITTA TILL SYSTEMET

Vi måste hitta ett sätt att lansera till anställda att systemet finns och att säkerhetsdatablad för farliga kemiska produkter hittas i systemet och hur man ska läsa.

Alla anställda i kommunen som har en e-postadress har fri tillgång till att se SDB i systemet. Man når denna inlogg via Kemikalierutinen på intranätet. Vi har försökt få intranätansvarig på kommunikationsavdelningen att lägga en länk lättare nåbar för alla anställda. Men detta har varit svårt. Det resulterade i att den nu ligger som

valbart systemen under Mina system. Man måste då aktivt välja det systemet själv. Annars loggas man inte in som en användare och kan komma åt säkerhetsdatabladen. Vi måste fortsätta arbeta på en mer hanterbar och enkel lösning.

Att inventera verksamheter och uppdatera systemet, är en kontinuerlig arbetsuppgift i verksamheterna. Vad varje förvaltning/verksamhet behöver göra finns i Kemikalierutinen som ligger på nätet.

3. Hantering av kemiska produkter

Vi behöver föra ut de lagkrav som finns som ger visst ansvar och arbetsuppgifter beskrivs i kemikalierutinen. Detta planeras att göras under 2017 via kemikaliesamordnare och förvaltningschefer. Kemikalierutinen ligger på intranätet under Anställning och arbetsmiljö/ arbetsmiljö, friskvård, hälsa. Inför lansering behöver den justeras något.

Information har getts till de som var på utbildningen kring nya kemikaliehanteringssystemet IChemistry, men måste ges flera gånger och via fler kanaler. Att informera chefer om dessa lagstiftade krav och vilket ansvar man har planeras inför 2017.

Den lagstadgade riskbedömningen som måste göras kan med fördel genomföras med hjälp av Ichemistry. Hur man gör detta gicks igenom vid grundutbildningen i systemet. Men en drive och förnyad utbildning planeras genomföras under hösten 2017.

4. Fasa ut farliga ämnen

Eftersom arbetet med att få in alla produkter i kemikaliehanteringssystemet inte är klart är det svårt att få överblick. Det har inte bedömts som någon bra ide att efterfråga de substitutioner som gjorts under 2016. Fokus ligger på att få igång systemet.

När inventering av produkter görs på arbetsplatser så sker ofta en utrensning av äldre och inte använda kemiska produkter. Det är ett viktigt och bra arbete. Dessvärre dokumentaras detta sällan. Men det är inte riktigt samma sak som att arbeta med att fasa ut särskilt farliga ämnen och farliga ämnen i situationer där risken inte kan kontrolleras i de produkter som används dagligdags.

Kemikaliekrav vid upphandling av kemiska produkter och varor, samt rätt avrop

5. Kemikaliekrav vid upphandling

Under 2016 har flera viktiga upphandlingar som är prioriterade inom kemikalieplanen genomförts. Miljöledaren på upphandling har med stöd av

Kemikaliestrategen ställt och utvärderat kemikaliekraV. Oftast har vi använt Upphandlingsmyndighetens krav och anpassat dessa till vår upphandling och produktspecifikation.

Att arbeta med miljökrav är svårt och när det gäller specifikt kemikaliekraV är det ytterligare svårare. Det kräver mycket kunskap om ämnen och material och varor för att avgöra om kraven fungerar och om de klaras vid utvärdering av anbud och under avtalets gång. Både hos oss men också hos våra leverantörer.

Mycket tid lades på att ställa och utvärdera krav i städupphandlingen där många kemisk tekniska produkter upphandlas (t.ex. diskmedel och olika rengöringsmedel). Vi hade mycket dialog och frågor med leverantörer som visade på dålig kunskap och kvalitetssystem. Men vi hade dessvärre svårt att få det att påverka utgången i upphandlingen så som kraven var ställda och pga. traditionell hantering och synen på området.

Likaså gäller leksaksupphandlingen (med leksaker och hobbymaterial) som tagit mycket kraft i anspråk. Kraven från giftfri förskola är nya och har varit tillbakadragna pga. omprövning. Det finns få upphandlingar som gått igenom när vi gjorde vår upphandling. Detta märktes tydligt under arbetet. När vi dessutom gjorde en ansats att kräva verifikat redan under anbudstiden visade det att många leverantörer inte är vana vid att behöva verifiera och att många som finns inte visar det vi vill ha verifierat. Eftersom det finns en produktlagstiftning på leksaker visar de oftast bara lagstiftningsnivån och inte vad som miljökravställt. Vi har också saknat bra hjälp från Upphandlingsmyndigheten.

Diverse mindre upphandlingar har också ställt kemikaliekraV i där kemikaliestrategen involverats i arbetet. Vi har även haft en del samverkan med miljökemisten på regionen som är ansvarig för miljökrav i upphandling på regionen och där kemikaliestrategen ombetts stötta med kemikompetens.

6. Avrop av prioriterade varor och kemiska produkter

Det har inte skett något direkt inom detta område. Förberedelse för E-handelssystemet som kommer att bli en god hjälp pågår och under 2017 införs beställning av livsmedel genom e-handel.

Prioriterade verksamheter

7. Nybyggnation och större ombyggnation

På fastighetsavdelningen har en Miljöingenjör anställd. Sutina Duong började den 1 juni och har succesivt satts in i arbetsuppgifterna.

En stor del av arbetet har varit att kartlägga hur arbetet på byggsidan ska kunna föra in ett mer strukturerat arbetssätt kring materialval. Förändringsarbetet måste göras i

en takt som medges av den ansträngda situationen med stor personalomsättning, vakanser samt ett mycket stort tryck på byggnation av framförallt nya förskolor. En genomgång av de olika materialvalverktügen på marknaden och hur dessa passar vår organisation och regionens byggmarknad har genomförts. Vi har valt att prova Sunda hus i ett första läge.

Kemikaliestrategen har haft ett ansvar för att introducera Sutina i arbetet och givetvis fortsättningsvis stötta i arbetet. Men då Gudrun inte har tillräcklig erfarenhet av byggprocessen så har Ann-Carin Andersson med mångårig erfarenhet att arbeta med materialval inom både entreprenörssidan och offentlig sektor anlitats som mentor. En projektplan för att succesivt införa en organisation och verktyg under år 2017 med en strukturerad arbetsprocess har tagits fram av Sutina.

8. Underhåll och reparation

När införandet av det strukturerade arbetet på byggsidan, med bland annat användning av bedömningsverktyg och nya materialkrav är implementerat, så kommer Sutina att starta upp motsvarande analys av hur arbetet ska kunna genomföras i förvaltning av fastigheter samt reparation. Stort fokus ska läggas på materialval vid upphandling av ramavtal samt utbildning av berörd personal.

9. Förskolor och skolor

Utbildningsförvaltningen tog i och med att projektledaren för Giftfri miljöprojektet slutade över ansvaret för genomförandet av Handlingsplan för giftfri förskola. Enligt kemikalieplanen ligger ansvaret för detta på Säkerhetsstrategen. Säkerhetsstrategen har gått i pension och ersatts av en Arbetsmiljöstrateg. Pensionerad säkerhetsstrateg har haft en timanställning för arbetet men har också fått vikariera för sjukskriven ersättare. Dessutom finns det mycket arbetsuppgifter som faller under åtgärd 2 och införandet av nytt IT-verktyg och kravet att föra kemikalieförteckningar (se ovan).

Kemikaliestrategen har svarat på en del frågor från verksamheten som ligger på utbildningsförvaltningens ansvar. Vid upphandlingen av lekmaterial har också en part med insyn i frågan saknats därifrån. Liksom när vi bygger upp arbetet med giftfria materialval i fastigheter då förskolorna utgör merparten av nybyggnationerna.

Under året har man gjort en muntlig överenskommelse med konsult Therese Birath med företaget Kemikalieklok om att 2017 utbilda alla förskollärare generellt och att ha en fördjupad utbildning kring att rensa och köpa bättre.

Att genomföra en utbildningsdrive är bra men det krävs också att någon har kompetens på utbildningsförvaltningen. När man anlitar extern kompetens finns ju inte någon kvar att fråga. Av erfarenhet från projektet så finns det risk för att det efter driven kommer ett behov av stöd där utbildningsförvaltningen kommer att få många frågor tillbaka när det gäller bra produktval och innehåll i olika produkter. Vi kommer också att under 2017 få en ny leverantör av lekmaterial som också måste

utvärderas löpande och katalogen gås igenom efter vilka saker vi bör avråda ifrån. Det här är inte arbetsuppgifter som ligger på kemikaliestrategen.

Kemikaliestrategen har vid flertal tillfällen försökt få information och dialog om hur utbildningsförvaltningens arbetet med de olika bitarna i handlingsplanen går. Handlingsplanens genomförande bygger på att det ansvar och samarbete som kemikalieplanen pekar ut fungerar. Att utbildningsförvaltningen brister i sitt åtagande för kemikalieplanen och vad de behöver göra har påtalats i skrift och vid möte med både chef för säkerhetsstrateg och chef för miljösamordnaren (en tjänst som varit vakant i 1,5 år). Inför utvärderingen av kemikalieplanen 2018 kommer även Handlingsplanen att utvärderas.

Information och påverkan på aktörer

10. Information och påverkan på aktörer

Kommunikationsplanen har arbetats fram under senare delen av hösten. Förväntas vara remissad och klar under första kvartalet.

Kemikaliekonferensen genomfördes den 19 oktober på eftermiddagen för fjärde året i rad och hade i år temat textil. Jönköpings kommun är huvudarrangör med Eva Göransson som projektsammanhållande ansvarig, och i samarbetade med Regionen, länsstyrelsen, Jönköping University, FN-föreningen och Winnet. Kemikaliestrategen fungerade som moderator. Ca 280 personer från olika målgrupper deltog. Konferensen är inspelad och går att se i efterhand via länk från kommunens hemsida för konferensen.

Några föreläsningar för olika målgrupper som politiker, tjänstemän, gymnasielärare, föreningsaktiva har också genomförts både internt och externt. Vid två tillfällen under hösten har Jönköpings arbete presenterats vid konferenser. Bland annat hur vi arbetar med att organisera materialval i byggprocessen vid seminarium i Malmö om giftfritt byggande.

Facebook sidan Giftfritt Jönköping har fortsatt leva och 27 inlägg har gjort sedan kemikaliestrategen tillträdde.

I december var kemikaliestrategen inbjuden till Regeringskansliets utredningsenhet och utredningen av substitutionscentrum för att bidra med synpunkter och behov av sådant samt vilka behov vi ytterligare har av stöd från KemI och Upphandlingsmyndigheten.

11. Tillsyn av verksamheter

Miljökontoret deltog under året i Läkemedelsverkets nationella tillsynsprojekt Barnkoll. Målet med projektet var att alla kosmetiska produkter som riktar sig till barn på den svenska marknaden ska vara rätt märkta samt att kunskaperna om

kosmetiska produkter och märkningsregler hos de aktörer som säljer produkterna ska öka.

Jönköpings kommun kontrollerade i projektet halloweenprodukter riktade till barn på fyra butiker och hittade inga brister. I en del andra kommuner har brister hittats men än har inte Läke-medelsverkets slutrapport kommit. Att delta i projekten ger mycket kompetens även till förvaltningen och är viktiga för att öka kunskapen hos leverantörer brett över landet.

Övrigt

KOMMUNALT MILJÖARBETE ÖVRIGT

Kemikaliestrategen har deltagit i arbetet med program för hållbar utveckling i gruppen Produktion och konsumtion och framtagandet av nya mål för 2018-21. Bland annat har ett mål föreslagits där åtgärden handlar om att utvärdera arbetet under kemikalieplanen och ge förslag på hur arbetet med kemikaliefrågor ska hanteras efter Kemikalieplanens slutdatum.

Mikroplast är en fråga som har blivit aktuell efter att länsstyrelsen rapporterat om en forskarstudie som visar relativt höga halter mikrokräp i Vättern. Eftersom frågan ligger nära kemikaliefrågan har kemikaliestrategen deltagit en del i arbetet. Bland annat att planera för att kommunen ska delta i ett större uppföljande projekt med Länsstyrelsen och andra intressenter. Konstgräs och fallskydd är frågor som också delvis har landat på kemikaliestrategen att hantera.

SAMVERKAN

I nätverket Giftfri städer samverkar Stockholm, Göteborg, Malmö, Västerås, Helsingborg och Jönköping om frågor kring strategiskt kemikaliearbete och kemikalieplaner. Under hösten deltog kemikaliestrategen på ett samverkansmöte i Stockholm där vi bl.a. träffade regeringens utredare av ett nationellt substitutionscentrum och delgav vår syn substitutionens svårigheter och möjligheter. Utifrån våra synpunkter fick vi sedan en inbjudan att delta på ett utvidgat möte tillsammans med KemI och Upphandlingsmyndigheten på regeringskansliets utredningsenhet i december. Utöver detta har vi haft ett telefonmöte under hösten

Det nationella samverkansforumet Giftfri vardag som SKL och KemI ansvarar för hade en konferens i december där kemikaliestrategen samt miljöingenjören på TK fastighet deltog. Kemikaliestrategen har också svarat på några frågor från andra kommuner i det gemensamma forumet i samarbetsrummet.

Kemikaliestrategen övertog vid tillträdet arbetsuppgiften från kommunens miljöstrateg att delta i den regionala arbetsgruppen för att ta fram regional kemikaliestrategi / utreda regional kemikaliestrateg. Detta arbete drivs från regionen.

I Länsstyrelsen åtgärdsprogram för miljömålet giftfri miljö finns en åtgärd om att kommunerna i länet ska genomföra en kampanj med Våga fråga. Det innebär att vi ska underlätta och se till att konsumenter deltar i en undersökning där man testar om konsumenter får den information om innehåll av farliga ämnen i varor som Reach-lagstiftningen ger dem rätt till. Under sluttampen av 2016 har en sådan undersökning planerats och material tagits fram samt att flera butiker besökts. Eftersom butikerna har 45 dagar på sig att svara kommer resultaten att bearbetas och kommuniceras under vintern 2017.

